

มุมมองต่อสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ Perspectives on The Security Environment under The National Strategy

บทความวิชาการ

ณัฐพล ช่วยศรีนวล

Nathapon Chuaysrinuan

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

จ.นนทบุรี ประเทศไทย 11120

Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Sukhothai Thammathiriat Open University,

Nonthaburi, Thailand 11120

E-mail: 4663000059@stou.ac.th

บทคัดย่อ

ยุทธศาสตร์ชาติกำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “ประเทศไทย มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ปัจจุบันดำเนินการมาแล้ว 7 ปี จึงจำเป็นต้องศึกษาและติดตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงอยู่เสมอ เพื่อทบทวน คาดการณ์ หรือระบุผลกระทบในลักษณะของภัยคุกคามที่จะสร้างความเสียหายต่อชาติและความผาสุกของประชาชน เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐกำหนดแผนปฏิบัติการที่จะบริหารจัดการต่อภัยคุกคามได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันในหลากหลายมิติ ทำให้รูปแบบของภัยคุกคามแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ กอปรกับพัฒนาการด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี แนวคิด ทฤษฎี และนวัตกรรม ทำให้สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วยิ่งขึ้น เกิดภัยคุกคามจากพัฒนาการของนวัตกรรม กลายเป็น ภัยคุกคามแบบที่ไม่คาดคิดมาก่อนหรือภัยคุกคามแบบพลิกผัน (Disruptive Threats)

เมื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงตามแนวคิดการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ สามารถแบ่งองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก บทความฉบับนี้มุ่งเน้นศึกษาการนำปัจจัยภายนอกที่ประกอบรวมกันเป็นสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงของชาติ มากำหนดภัยคุกคามจากภายนอกประเทศเป็นหลัก เพื่อนำผลลัพธ์ที่ได้ไปเป็นพื้นฐานในการกำหนดแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาศักยภาพของประเทศด้านความมั่นคง ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงกลาโหม พร้อมทั้งทบทวนและเสนอห้วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับกระบวนการประเมินภัยคุกคาม ให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับพลวัตของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง

คำสำคัญ : สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง, ยุทธศาสตร์ชาติ, ภัยคุกคามแบบพลิกผัน

วันที่รับบทความ : 13 ก.ย. 67

วันที่แก้ไขบทความ : 20 ก.ย. 67

วันที่ตอบรับบทความ : 29 ก.ย. 67

Abstract

The National Strategy's vision is *"Thailand become a developed country with security, prosperity and sustainability in accordance with the Sufficiency Economy Philosophy"* At present, the National Strategy has been implemented for 7 years. Thus, it is necessary to study and monitor changes in the security environment at all times in order to review, predict, or identify the impacts of threats that will cause damage to the nation and the well-being of the people. So that government agencies can set up effective action plans to manage threats. Changes in the security environment are interrelated and interconnected in many dimensions, the form of threats have changed into non-traditional threats, coupled with the development of science, technology, new concepts, theories, and

innovations. The security environment has become more complex and has changed more rapidly. Threats from the development of innovations have become unexpected threats or disruptive threats.

Security environment analysis, regarding to the strategic management concept, can be divided into 2 components: internal factors and external factors. The study focuses on external factors' effect to security environment to determine foreign threats. The results are to be considered for setting an action plan for country's security competitiveness, responsible by the Ministry of Defense. Also, reviewing the threat assessment process and proposing appropriate time periods for being on-time and in line with the dynamics of changing security environments.

Keywords: Security Environment, National Strategy, Disruptive Threats

บทนำ

ปัจจุบันมีข่าวสารเกี่ยวกับพัฒนาการของเทคโนโลยีตลอดจนนวัตกรรมที่มีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ซึ่งทำให้สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามไปด้วย ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตมีความสะดวกสบายมากขึ้น แต่กลับเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เป็นรัฐ กลไกการเมือง เศรษฐกิจการค้า เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงในหลากหลายลักษณะ และหลายระดับ มีการกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบโลกใหม่ ๆ ทั้งลักษณะทวิภาคีไปจนถึงพหุภาคีโดยคำนึงถึงเป้าหมายในการรักษาผลประโยชน์ แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ภายในกลุ่ม แต่ขณะเดียวกัน กลับก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งได้ทั้งระหว่างบุคคล ชุมชน สังคม ทั้งในเชิงความคิด ความเชื่อ ซึ่งเป็นพลวัตของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในภาพรวม

สถานการณ์โลกปัจจุบันในช่วงปี พ.ศ. 2566-2567 เกิดสงครามขนาดใหญ่ขึ้นในหลายภูมิภาคของโลก ได้แก่ สงครามความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับยูเครน สงครามความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลกับกลุ่มฮามาสในฉนวนกาซา รวมไปถึงสถานการณ์ของประเทศที่อ้างสิทธิ์ในทะเลจีนใต้ซึ่งมีความขัดแย้งยืดเยื้อมาตั้งแต่อดีต สถานการณ์การสู้รบระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับรัฐบาลเมียนมา รวมถึงความผันผวนของเศรษฐกิจโลกที่ส่งผลการค้าระหว่างประเทศ การรวมกลุ่ม แยกกลุ่ม เปลี่ยนแปลงการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เช่น การ Brexit ของสหราชอาณาจักร หรือกลุ่ม BRICS ที่จะนำมาซึ่งระเบียบหรือกลไกเศรษฐกิจระหว่างประเทศแบบใหม่ นอกจากนี้สภาพสังคมที่อัตราการเกิดต่ำทำให้อัตราส่วนของผู้สูงอายุสูงขึ้นในหลายประเทศ (Aging Society) การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศสุดขั้ว

(Climate Change) ที่ทั้งร้อนจัดและการเกิดพายุ นำมาซึ่งภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงขึ้นอย่างทวีคูณ และการก่ออาชญากรรมทางไซเบอร์ที่บั่นทอนความเชื่อมั่นของประชาชน ตามที่ปรากฏในสื่อต่าง ๆ เป็นตัวอย่างของสภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศในภาพรวม

ประเทศไทยมียุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ที่จัดทำขึ้นเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาประเทศตามวิสัยทัศน์ เพื่อนำประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว (Developed Country) ด้วยวิธีการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นกรอบนโยบายระดับชาติ ที่หน่วยงานภาครัฐจะต้องยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติราชการ ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติมาแล้วเป็นเวลา 7 ปี ทำให้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาและติดตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง เพื่อทบทวน คาดการณ์ หรือระบุผลกระทบในลักษณะของภัยคุกคามที่จะสร้างความเสียหายต่อชาติและความผาสุกของประชาชน จากอดีตจนถึงปัจจุบันสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง ประกอบไปด้วยหลายปัจจัย มีความเชื่อมโยงในหลากหลายมิติ ทั้งการเกิดขึ้นใหม่ของแนวคิด ทฤษฎี รวมไปถึงพัฒนาการ ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ๆ ทำให้สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของภัยคุกคาม จากภัยคุกคามในรูปแบบดั้งเดิม ที่มาจากการใช้กำลังทหารเข้ารุกรานกัน กลายเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีความหลากหลาย ทั้งรูปแบบ กระบวนการ ไปจนถึงขอบเขตของการสร้างผลกระทบต่อความมั่นคงและผลประโยชน์แห่งชาติ และยังเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเรื่อย ๆ อย่างไม่สิ้นสุด

เมื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมตามแนวคิดการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ สามารถแบ่งองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก บทความฉบับนี้จะมุ่งเน้นศึกษาการนำปัจจัยภายนอกที่ประกอบรวมกันเป็นสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงของชาติมากำหนดภัยคุกคามจากภายนอก

ประเทศเป็นหลัก เพื่อนำผลลัพธ์ที่ได้ไปเป็นพื้นฐานในการกำหนดแผนปฏิบัติการ ด้านการพัฒนาศักยภาพของประเทศด้านความมั่นคงภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงกลาโหม พร้อมทั้งทบทวนห้วงเวลาสำหรับกระบวนการประเมินภัยคุกคาม ให้มีความสมเหตุสมผล ทันสมัย มีความสอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง โดยมีหลักการและเหตุผลทางวิชาการรองรับ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าหน่วยงานภาครัฐด้านความมั่นคงมีแผนปฏิบัติราชการที่มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนอย่างแท้จริง รวมทั้งมีความเหมาะสมความคุ้มค่าในด้านงบประมาณ

แนวคิดและความสำคัญของสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติในหลายโอกาส เช่น ในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ เมื่อ 2 ธ.ค. 47 ความว่า “ประเทศชาติประกอบด้วยผืนแผ่นดิน กับประชาชน และ ผืนแผ่นดินนั้นเป็นที่เกิด ที่อาศัย ที่อำนวยประโยชน์สุข ความมั่นคงแก่ประชาชน ให้สามารถรวมกันอยู่เป็นปึกแผ่น เป็นชาติได้ด้วยเหตุนี้ ประชาชนผู้อยู่ในแผ่นดิน จึงต้องมีหน้าที่จะร่วมกันประกอบกรณียกิจ เพื่อรักษาความเป็นปึกแผ่นเรียบร้อย และความมั่นคงปลอดภัยของแผ่นดินไว้ให้เป็นถิ่นที่ทุกคนจะอยู่อาศัย และประกอบสัมมาชีพ ด้วยความผาสุกร่มเย็น” ซึ่งทรงอธิบายความหมายของความมั่นคงว่าประกอบด้วยความเป็นชาติและความผาสุกของประชาชน

พระราชบัญญัติสภาพความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2559 ให้นิยามของความมั่นคงแห่งชาติว่า ภาวะที่ประเทศปลอดภัยจากภัยคุกคามต่อเอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งอาณาเขต สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ ความปลอดภัยของประชาชน การดำรงชีวิตโดยปกติสุขของประชาชน หรือที่กระทบต่อผลประโยชน์แห่งชาติหรือการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งความพร้อมของประเทศที่จะเผชิญ

สถานการณ์ต่าง ๆ อันเกิดจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ และ ได้ให้นิยามภัยคุกคาม คือ ภาวะหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิด ความไม่มั่นคงซึ่งเป็นปัญหาที่มีความรุนแรง สลับซับซ้อน หากไม่ดำเนินการแก้ไขจะเกิดผลกระทบในวงกว้าง ต่อความมั่นคงแห่งชาติ

ดังนั้น สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง (Security Environment) จึงหมายถึง สภาวะ ปรากฏการณ์ เหตุการณ์ และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัย ของบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หรือประเทศ สภาพแวดล้อมนี้ครอบคลุมปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการทหาร ทั้งภายในประเทศ และภายนอกประเทศ ที่สามารถส่งผลกระทบต่อความมั่นคง ในทุกระดับ การศึกษาสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจสภาวะการณ์ต่าง ๆ ทั้งสาเหตุการเกิด รวมไปถึงการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลง ที่จะก่อให้เกิดปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ในรูปแบบของภัยคุกคาม เพื่อนำไปกำหนดมาตรการต่าง ๆ ในการจัดการภาครัฐที่เหมาะสมเพื่อรองรับมิให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงแห่งชาติได้

มุมมองต่อสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง

การศึกษาสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง ใช้พื้นฐาน ความรู้จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคง ได้แก่ ทฤษฎีสัจนิยม (Realism) ที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศ ว่ามีลักษณะอนาธิปไตย (Anarchic) ซึ่งรัฐเป็น ตัวแสดงหลักในระบบระหว่างประเทศ ทำให้เกิดระบบดุลแห่ง อำนาจ (Balance of Power) เพื่อรักษาเสถียรภาพและ ความมั่นคง (Waltz, 1979) ทฤษฎีเสรีนิยม (Liberalism) ที่เน้นแนวคิดความร่วมมือระหว่างประเทศ สถาบันระหว่าง ประเทศ ประชาธิปไตย และความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เป็นกลไกที่ช่วยสร้างเสถียรภาพและความมั่นคง (Keohane & Nye, 1977) ทฤษฎีความมั่นคงมนุษย์ (Human Security) ซึ่งเน้นความมั่นคงของปัจเจกบุคคล ให้ความสำคัญกับภัยคุกคามที่ส่งผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิต ของมนุษย์ (United Nations Development Programme [UNDP], 1994) และ ทฤษฎีความมั่นคงแบบองค์รวม

(Comprehensive Security) อธิบายว่า ความมั่นคง ประกอบด้วย ปัจจัยที่มีหลากหลายมิติ ทั้งการเมืองระหว่าง ประเทศ สังคม เศรษฐกิจ การทหาร และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความซับซ้อนเชื่อมโยงกัน เป็นที่มาของการกำหนด ภัยคุกคามรูปแบบต่าง ๆ และวิธีการบูรณาการเพื่อจัดการ กับปัญหาภัยคุกคามที่มีผลกระทบต่อความมั่นคง (Alagappa, 2003)

เมื่อกล่าวถึงสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง เหตุการณ์สำคัญที่จะถูกกล่าวถึง คือ สถานการณ์สงคราม ที่มีการสู้รบกันด้วยกำลังทหารขนาดใหญ่ เกิดการบาดเจ็บล้มตายของประชากรจำนวนมาก พร้อม ๆ กับการสูญเสียทรัพยากรที่มีค่าทางสังคมมากมาย ดังเช่น สงครามโลก ครั้งที่ 1 และ 2 สงครามในเกาหลี เวียดนาม อัฟกานิสถาน และ อิรัก หรือแม้แต่สงครามที่ยังไม่ถึงขั้นใช้กำลังทหารเข้าสู้รบกัน เช่น สงครามเย็น สงครามเหล่านี้ทำให้เกิดผลกระทบ ที่ร้ายแรงต่อประเทศคู่ขัดแย้งเอง และประเทศอื่น ๆ ที่รับผล ทางอ้อม ดังปรากฏชัดเจนในประวัติศาสตร์ แม้ประเทศ ต่าง ๆ พยายามสร้างสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงของโลก ให้มีความสงบสุขตามแนวคิดสันติภาพ แต่ความขัดแย้งบาง กรณีที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยสันติวิธี จึงยังปรากฏ การใช้กำลังทหารในการแก้ปัญหาความขัดแย้งอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2566 เกิดสงครามขึ้นถึง 2 สมรภูมิ คือ เมื่อ 24 ก.พ. 66 เกิดสงครามความขัดแย้งระหว่าง รัสเซียกับยูเครน ที่เริ่มต้นจากปัจจัยด้านการเมืองและสังคม ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2557 นำมาซึ่งการครอบครองดินแดนไครเมีย โดยรัสเซีย ซึ่งถูกมองว่า เป็นการละเมิดกฎหมายระหว่าง ประเทศ ทำให้รัสเซียต้องรับการคว่ำบาตรจากนานาชาติ และขัดแย้งต่อเนื่องจนมาเป็นสงครามที่ใช้กำลังทหาร ขนาดใหญ่เต็มรูปแบบ

ในภูมิภาคตะวันออกกลาง เกิดการสู้รบระหว่าง กลุ่มฮามาสในฉนวนกาซากับอิสราเอล อันมีสาเหตุ มาจาก ปัจจัยทางสังคม คือความขัดแย้งทางเชื้อชาติของชาวยิวกับ ชาวปาเลสไตน์ ตั้งแต่การก่อตั้งรัฐอิสราเอลในปี พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) และการพยายามแยกดินแดนปาเลสไตน์ออกจาก อิสราเอลของกลุ่มฮามาสซึ่งเป็นชาวปาเลสไตน์ที่มี

ที่มั่นในฉนวนกาซา ทำให้มีการสู้รบกันมาตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2551-2552 และอีกหลายครั้ง (พ.ศ. 2555, พ.ศ. 2557 และ พ.ศ. 2564) โดยการสู้รบครั้งล่าสุดนี้มีการใช้อาวุธที่มีความทันสมัยทางเทคโนโลยี ทั้งยังมีการจับตัวประกันแบบไม่เลือกเชื้อชาติเกิดผลกระทบร้ายแรงต่อประชาชนจำนวนมากที่ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต โครงสร้างพื้นฐานได้รับความเสียหายรุนแรง เกิดการขาดแคลนทรัพยากรในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังได้เห็นการสนับสนุนจากนานาชาติที่มีการแบ่งฝ่ายที่ชัดเจนคือ สหรัฐฯ ที่สนับสนุนอิสราเอลกับชาติมุสลิมในตะวันออกกลางที่สนับสนุนปาเลสไตน์ จนเกิดการสู้รบที่ขยายวงกว้างออกไปยังประเทศอื่นในตะวันออกกลาง กลายเป็นความตึงเครียดด้านความมั่นคงระหว่างประเทศที่ชัดเจน

สงครามทั้ง 2 สมรภูมิที่เกิดขึ้นในเพียง 1 ปี ทำให้เกิดปฏิริยาด้านความมั่นคงในลักษณะของการเพิ่มการเฝ้าระวังการเกิดสงครามไปพร้อม ๆ กับการเสริมสร้างขีดความสามารถของกองทัพแต่ละประเทศ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการซ้อมรบของเกาหลีเหนือ ที่มีการทดสอบขีปนาวุธหลากหลายชนิดบ่อยครั้งขึ้น มีการส่งดาวเทียมทางทหารขึ้นสู่วงโคจร พัฒนาขีดความสามารถของขีปนาวุธ ที่สำคัญคือมีการลงนามความร่วมมือระหว่างผู้นำรัสเซียกับเกาหลีเหนือ เพื่อเป็นพันธมิตรทางทหารระหว่างกัน ทำให้เกิดความกังวลต่อประเทศในเอเชียตะวันออก เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ รวมไปถึงสหรัฐฯ กลายเป็นภัยคุกคามที่ทำให้เกิดกลไกไตรภาคีด้านความมั่นคงระหว่าง สหรัฐฯ เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น ที่มีกิจกรรมทางทหารเพื่อการป้องปราม และคัดค้านยุทธศาสตร์ด้านการทหารของเกาหลีเหนือ ในขณะที่จีนแผ่นดินใหญ่ก็มีการพัฒนาขีดความสามารถของกองทัพปลดปล่อยประชาชนจีน การเพิ่มกำลังทหาร การพัฒนาและผลิตอาวุธทั้งใช้ในประเทศและส่งออก เห็นได้จากการเปิดตัวอาวุธยุทธโธปกรณ์ใหม่ ๆ ในการแสดงนิทรรศการด้านอุตสาหกรรมป้องกันประเทศในหลายเวที การซ้อมรบที่ใช้กำลังทหารขนาดใหญ่ และการขยายความร่วมมือทางทหารรวมถึงการซ้อมรบร่วมกับหลาย ๆ ประเทศ รวมทั้งการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานให้ประเทศพันธมิตรเพื่อวัตถุประสงค์ทางทหาร เช่น การก่อสร้างฐานทัพเรือเริ่มในกัมพูชา เป็นตัวอย่างที่

ชัดเจนอย่างยิ่งของการขยายอิทธิพลข้ามพรมแดนของจีน

ด้านภูมิศาสตร์ ที่มีผลกระทบอย่างเห็นได้ชัดคือ ปัญหาความขัดแย้งในทะเลจีนใต้ ซึ่งมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจ เป็นเส้นทางเชื่อมโยงการค้าแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของภูมิภาค อินโด-แปซิฟิก ที่มีพื้นที่ทับซ้อนกันเกิดการอ้างการครอบครอง แย่งชิงสิทธิในการใช้ประโยชน์จากน่านน้ำในทะเลจีนใต้ของหลายประเทศ เช่น จีน ญี่ปุ่น เวียดนาม ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย บรูไน ดังปรากฏในพื้นที่พิพาท คือ หมู่เกาะสแปรตลีย์ (Spratly Islands) หมู่เกาะพาราเซล (Paracel Islands) เป็นต้น อีกทั้งจีนได้ก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางทหารในพื้นที่พิพาท จนมีการวิพากษ์วิจารณ์และประท้วงจากสหรัฐฯ และประเทศพันธมิตร เช่น ญี่ปุ่นและออสเตรเลีย รวมไปถึงการดำเนินการทางกฎหมายจากฟิลิปปินส์ จนกระทั่งมีการสร้างกลไกในการแก้ปัญหา โดยจีนและประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ได้ลงนามในปฏิญญาว่าด้วยแนวปฏิบัติของภาคีในทะเลจีนใต้ (Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea: DOC) เมื่อปี พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นข้อตกลงเบื้องต้นในการกำหนดแนวปฏิบัติและส่งเสริมความร่วมมือ ต่อมาในปี พ.ศ. 2556 อาเซียนและจีนได้เริ่มต้นกระบวนการเจรจาเพื่อจัดทำแนวปฏิบัติในทะเลจีนใต้ (Code of Conduct: CoC) ที่เป็นข้อตกลงเพื่อแก้ไขปัญหาและลดความตึงเครียดในทะเลจีนใต้ กำหนดกฎระเบียบและแนวปฏิบัติร่วมกันระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาท เพื่อป้องกันการเกิดความขัดแย้ง และส่งเสริมความร่วมมือและความมั่นคงในภูมิภาค ซึ่งมีสถานะทางกฎหมายและสามารถบังคับใช้ได้ แต่ปัญหาในทะเลจีนใต้ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างสมบูรณ์ ยังคงเป็นความท้าทายด้านความมั่นคงระหว่างประเทศที่อาจจะกลายเป็นความขัดแย้งรุนแรงได้

ด้านการเมือง ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาการเมืองในประเทศเพื่อนบ้านของไทย อย่างเช่น เมียนมาที่เกิดการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองประเทศจากรัฐบาลพลเรือนโดยกองทัพ รัฐบาลใหม่พยายามควบคุมพื้นที่และทรัพยากรในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดการสู้รบ

ระหว่างกองทัพเมียนมากับกองกำลังกลุ่มชาติพันธุ์อย่างหนัก ในปี พ.ศ. 2567 มีผู้เสียชีวิต และผู้พลัดถิ่นจำนวนมาก อพยพข้ามชายแดนเข้ามาหลบภัยในไทย ส่งผลให้ไทยต้อง ดำเนินการต่อผู้หนีภัยการสู้รบดังกล่าว และรับแรงกดดัน จากนานาชาติให้แสดงบทบาท เพื่อลดความรุนแรง ทั้งยังมี อาวุธหลายชนิด เช่น เครื่องบินรบ หรือกระสุนปืน ข้ามเขตแดนเข้ามาสร้างความเสียหายแก่ประชาชนไทยอีกด้วย

ด้านเศรษฐกิจ จีนเป็นประเทศที่มีอัตราการเติบโต ทางเศรษฐกิจที่โดดเด่น พร้อมกับการขยายอิทธิพลทาง เศรษฐกิจ ในรูปแบบความริเริ่มสายแถบและเส้นทาง (Belt and Road Initiative: BRI) ขยายตลาดการค้าไปยังภูมิภาค ต่าง ๆ ทั่วโลก แต่จีนต้องเผชิญกับมาตรการทางเศรษฐกิจ ระหว่างประเทศ การตอบโต้และข้อพิพาททางการค้า เช่น การตั้งกำแพงภาษีรถยนต์พลังงานไฟฟ้า (Electric Vehicle: EV) ระหว่างสหรัฐฯ และสหภาพยุโรปกับจีน ด้วยเหตุผล ว่าการอุดหนุนที่ไม่เป็นธรรมจากรัฐบาลจีนทำให้ราคาถูก กว่าความเป็นจริง หรือเรียกว่าสงครามภาษีรถยนต์ไฟฟ้า อีกทั้งการที่สหราชอาณาจักรออกจากสหภาพยุโรป (Brexit) หรือ การรวมกลุ่มผู้ค้าน้ำมันและพลังงานเพื่อควบคุมราคา เป็นตัวอย่างประเด็นความขัดแย้งที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ในประเทศนั้น ๆ และกระทบไปถึงเศรษฐกิจระดับภูมิภาค และระดับโลก

ด้านเทคโนโลยี ที่มีความก้าวหน้าสร้างโลก ไร้พรมแดนที่เชื่อมต่อกันด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้เกิด สภาพแวดล้อมใหม่ที่เรียกว่า โลกไซเบอร์ (Cyberspace) จากความพยายามพัฒนาระบบอำนวยการควบคุมและตรวจสอบ ให้สามารถทำทุกอย่างได้ผ่านคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์ พกพาที่ส่งข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต แต่ช่องว่างของ ระบบรักษาความปลอดภัยบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต กลายเป็นช่องทางใหม่ในการก่ออาชญากรรม เป็นภัย คุกคามที่ก่อให้เกิดความเสียหายตั้งแต่ขนาดเล็กในระดับ บุคคล ไปถึงสร้างความเสียหายในระดับประเทศได้ ไม่ว่าจะเป็นการโจมตีเพื่อจารกรรมข้อมูล การโจมตีทางการเงิน การแทรกแซงระบบการเลือกตั้ง หรือการใช้มัลแวร์ทำลาย ระบบ ดังที่ปรากฏเป็นข่าวการจารกรรมข้อมูลของ

สำนักงานจัดการบุคคลของรัฐบาลสหรัฐฯ (OPM Hack) ในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) หรือการรั่วไหลของข้อมูล ส่วนบุคคลของประชาชนไทย 55 ล้านคน โดยกลุ่มแฮกเกอร์ 9Near หรือแม้แต่ปัญหาที่เกิดจากแก๊งคอลเซนเตอร์ใช้การ โทรศัพท์ร่วมกับแอปพลิเคชันสมาร์ตโฟน เพื่อหลอกลวง ด้านการเงินที่มีผู้เสียหายมากมายและไม่มีที่ท่าว่าจะควบคุม ได้ง่าย ๆ รวมไปถึงเหตุการณ์ที่ทำให้ระบบปฏิบัติการวินโดวส์ ไม่สามารถใช้งานได้ชั่วคราว เมื่อ 19 ก.ค. 67 ซึ่งสาเหตุ มาจากปัญหาการอัปเดตระบบของบริษัท CrowdStrike บริษัทที่ให้บริการด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ แต่เกิด ข้อผิดพลาดทำให้ระบบล่มลูกค้าของ CrowdStrike ทั้งหมด ไม่สามารถใช้งานคอมพิวเตอร์ได้เป็นการชั่วคราว ส่งผลกระทบ ต่อการทำงานของหน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ในหลายประเทศทั่วโลก ที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นถึง ภัยคุกคามทางไซเบอร์ที่ค่อย ๆทวีความรุนแรงมากขึ้นในระดับ ที่ทุกประเทศในโลกไม่อาจมองข้ามได้

ด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่เกิดการ เปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตเป็นภัยคุกคาม ต่อความมั่นคงของมนุษยชาติ ทั้งการเปลี่ยนแปลงของสภาพ ภูมิอากาศ ปรากฏการณ์เอลนีโญและลานีญา ที่ทำให้เกิด สถานการณ์อุทกภัยพายุพายุพัดถล่ม ฤดูกาลผิดปกติไป เกิดภัยแล้ง อุทกภัย ที่สร้างความเสียหายต่อคุณภาพชีวิตและทรัพย์สิน นามาส่งภัยพิบัติทางธรรมชาติขนาดใหญ่ที่สร้างความสูญเสีย ต่อชีวิตและผลประโยชน์ต่าง ๆ ของประชาชน รวมทั้ง การเกิดโรคอุบัติใหม่คือโควิด-19 ที่ได้สร้างผลกระทบต่อ สังคม และเศรษฐกิจเป็นเวลานานตั้งแต่ ค.ศ. 62 จนถึง ปัจจุบัน

สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงโดยเน้นปัจจัย ภายนอกที่ได้ยกตัวอย่าง เมื่อพิจารณาตามแนวทางของการ ใช้เครื่องมือวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก (PESTEL Analysis) (Aguilar, 1967) 6 ปัจจัย ได้แก่ การเมือง (Politics), เศรษฐกิจ (Economic), สังคม (Social), เทคโนโลยี (Technological), สิ่งแวดล้อม (Environment) และ กฎหมาย (Legal) เพื่อศึกษาและอธิบายสภาพแวดล้อม

ด้านความมั่นคง สามารถจัดหมวดหมู่ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงในภาพรวม นำไปใช้เป็นพื้นฐานในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติได้ คือ 1) การเมือง (Politics) ได้แก่ การขยายอิทธิพลและการเพิ่มบทบาทของประเทศมหาอำนาจ การมีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศ และบทบาทขององค์กรที่ไม่ใช่รัฐ 2) เศรษฐกิจ (Economic) การรวมกลุ่มเศรษฐกิจ การย้ายอำนาจทางเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มทางการค้า และการลงทุน 3) สังคม (Social) การเคลื่อนย้ายแรงงาน แรงงานผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ การแพร่ระบาดของยาเสพติด การย้ายถิ่น การลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย โครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดในปี พ.ศ. 2574 การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต 4) เทคโนโลยี (Technological) ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ความก้าวหน้าด้านไซเบอร์และโลกไร้พรมแดน 5) สิ่งแวดล้อม (Environment) ความสมดุลด้านพลังงาน ความสมดุลด้านอาหาร น้ำ และผลผลิตทางการเกษตร ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรคระบาด และโรคอุบัติใหม่ และ 6) กฎหมาย (Legal) การเปิดเสรีในการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง ในภูมิภาค กฎระเบียบที่เกิดจากการรวมกลุ่มระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ดีนักวิชาการ องค์กร องค์กรด้านความมั่นคง ทั้งระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ได้พยายามศึกษารูปแบบของการจัดการความมั่นคง (National Security Management) โดยจำแนกประเด็นด้านความมั่นคงเป็นความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรม ความมั่นคงของมนุษย์ ความมั่นคงทางภูมิรัฐศาสตร์ ความมั่นคงทางทหาร (ความขัดแย้งด้วยอาวุธ) ความมั่นคงทางเพศ ความมั่นคงทางอัตลักษณ์ ความมั่นคงทางจริยธรรม ความมั่นคงทางการเงิน ความมั่นคงจากกฎหมายระหว่างประเทศ ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงทางพลังงาน ความมั่นคงทางไซเบอร์ ความมั่นคงด้านโรคระบาด ความมั่นคงทางชีววิทยา ความมั่นคงระหว่างประเทศ (Burgess, 2010) ในขณะที่ประเภทของภัยคุกคามสามารถแบ่งได้เป็น ภัยคุกคามทางการเมือง, ภัยคุกคาม

ด้านเศรษฐกิจ, ภัยคุกคามด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ภัยคุกคามด้านการทหาร, ภัยคุกคามจากภาวะโลกร้อน, ภัยคุกคามจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ, ภัยคุกคามจากโรคระบาดร้ายแรง, ภัยคุกคามจากอุบัติเหตุขนาดใหญ่ (จากฝีมือมนุษย์), ภัยคุกคามจากอาชญากรรมข้ามชาติและการก่อการร้ายระหว่างประเทศ และภัยคุกคามด้านไซเบอร์ (ภุมรัตน์ ทักษาดิพนธ์, 2565)

การศึกษาทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงนั้นสามารถจำแนกประเภทได้อย่างหลากหลายตามมุมมองของนักวิชาการแต่ละคน และยังสามารถจำแนกสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงที่ก่อให้เกิดภัยคุกคาม โดยให้ความสำคัญต่อการเกิดภัยคุกคามได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) ภัยคุกคามตามธรรมชาติ และ 2) ภัยคุกคามที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐด้านความมั่นคงที่จะต้องนำมาใช้ในการกำหนดแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาศักยภาพของประเทศด้านความมั่นคงต่อไป

แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาศักยภาพของประเทศด้านความมั่นคง ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

“ประเทศไทย มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตาม หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นวิสัยทัศน์ของประเทศไทยที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับปัจจุบัน และเป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 65 และพระราชบัญญัติการจัดทำ ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560 ซึ่งการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ และแผนอื่น ๆ แบ่งเป็น 3 ระดับ โดยกำหนดให้ยุทธศาสตร์ชาติ เป็นแผนระดับ 1 และมีแผนระดับ 2 คือแผนแม่บทภายใต้ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ ตามด้วย แผนระดับ 3 คือ แผนปฏิบัติการในระดับกระทรวง กรม รวมไปถึงแผนปฏิบัติราชการของหน่วยงานทุกระดับ

แผนระดับ 2 ที่ออกมารองรับยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง คือ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2566-2580) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ประเด็น (01) ความมั่นคง และนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งมีที่มาจากพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 6 (3) ที่กำหนดให้ยุทธศาสตร์ชาติอย่างน้อยต้องมีเป้าหมายในด้านความมั่นคงของประเทศ และตามพระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2559 ได้กำหนดไว้เป็นกรอบหรือทิศทางในการดำเนินการป้องกัน แจ่งเตือน แก้ไข หรือระงับยับยั้งภัยคุกคาม เพื่อธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งครอบคลุมถึง นโยบายภายในประเทศ นโยบายต่างประเทศ และนโยบายการทหาร กับนโยบายเศรษฐกิจ และอื่น ๆ อันเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติ ให้สอดคล้องต้องกัน เพื่อให้กิจการของหน่วยงานภาครัฐ มีความประสานสอดคล้องเป็นผลดีต่อความมั่นคงแห่งชาติ และรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ

การจัดทำนโยบายความมั่นคงแห่งชาติที่ผ่านมา จากฉบับแรกที่มีการเผยแพร่อย่างเป็นทางการระหว่างปี พ.ศ. 2541-2544 ภายหลังจึงเปลี่ยนเป็นนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ จนถึงฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2566-2570) มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องภายใต้สถานการณ์ เงื่อนไข และการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติฉบับปัจจุบัน เน้นความเชื่อมโยง และประสานสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นความมั่นคง และประเด็นการต่างประเทศ ตลอดจนกำหนดขอบเขตและหลักเกณฑ์พิจารณา “ประเด็นความมั่นคง” โดยกำหนดวิสัยทัศน์ด้านความมั่นคงแบบองค์รวมไว้ว่า “ประเทศชาติมีเสถียรภาพ ประชาชนอยู่ดีมีสุข ปลอดภัยจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ มีศักยภาพบริหารจัดการความมั่นคงแบบองค์รวม และรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติอย่างยั่งยืน” มีเนื้อหาครอบคลุม การกำหนดผลประโยชน์แห่งชาติและความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งเป็นกรอบตั้งต้นในการวางนโยบายด้านความมั่นคง การประเมินสถานะแวดล้อม สถานการณ์ บริบทด้านความมั่นคง ผลกระทบ และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง

บริบทด้านความมั่นคงในระยะ 5 ปี ให้ความสำคัญทั้งภูมิยุทธศาสตร์ ภูมิรัฐศาสตร์ ภูมิเศรษฐกิจ ทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ส่งผลต่อความมั่นคงแห่งชาติ

สำหรับแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาศักยภาพของประเทศด้านความมั่นคง ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงกลาโหม เป็นแผนระดับ 3 ได้กำหนดความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (แผนระดับ 1) และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (แผนระดับ 2) และเมื่อวิเคราะห์สาระสำคัญของแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาศักยภาพของประเทศด้านความมั่นคง (พ.ศ. 2566-2570) แล้ว จะพบว่ามีกรอบประเด็นสถานการณ์ ปัญหา และความจำเป็นในการกำหนดแผน โดยเริ่มจากการประเมินสถานการณ์ และสถานะแวดล้อมด้านความมั่นคงที่มีผลกระทบต่อการป้องกันประเทศในระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ต่อเนื่องด้วยการกำหนดกรอบแนวคิดโดยยึดถือแนวความคิดทางยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศ 3 ประการ ซึ่งเป็นแนวความคิดหลักที่มีอยู่เดิมเป็นแนวทางในการวางแผนและดำเนินการในลักษณะคู่ขนาน ได้แก่ 1) การสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคง (Security Cooperation) ซึ่งเน้นในเรื่องของการสร้างความร่วมมือกับต่างประเทศตามกรอบแนวทางและนโยบายที่รัฐบาลและกระทรวงการต่างประเทศกำหนด 2) การผนึกกำลังป้องกันประเทศ (United Defence) ซึ่งเป็นการบูรณาการพลังอำนาจของชาติทุกประเภท ทุกมิติ ทั้งด้านการทหาร การเมือง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ตั้งแต่ยามปกติเพื่อแก้ไขข้อจำกัดของชาติรวมทั้งขีดเขยอำนาจกำลังรบของกองทัพที่มีอยู่อย่างจำกัด และ 3) การป้องกันเชิงรุก (Active Defence) ซึ่งเป็นการจัดเตรียมกำลัง เสริมสร้าง พัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรทั้งหมดให้กองทัพ และหน่วยงานด้านความมั่นคงมีความพร้อมในการปฏิบัติงานเชิงบูรณาการร่วมกัน เพื่อป้องกันภัยคุกคาม และยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหรือคาดว่าจะเกิดขึ้น อย่างเป็นระบบและทันต่อสถานการณ์

สิ่งที่น่าสนใจคือ ในการจัดทำเอกสารแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาศักยภาพของประเทศด้านความมั่นคง (พ.ศ. 2566-2570) จะปรากฏคำว่า “แนวความคิดทาง

ยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศ” ในการกำหนดกรอบแนวคิดการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาศักยภาพของประเทศด้านความมั่นคง และนำไปขยายความเพิ่มเติมในภาคผนวก (ผนวก ก แนวความคิดทางยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศ) ที่ได้กำหนดแนวความคิดหลัก 3 ประการ คือ 1) การสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคง (Security Cooperation) 2) การผนึกกำลังป้องกันประเทศ (United Defence) และ 3) การป้องกันเชิงรุก (Active Defence) ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ทางยุทธศาสตร์ของการป้องกันประเทศ อันมาจากภัยคุกคามจากภายนอกประเทศที่กระทรวงกลาโหมได้ยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติราชการมาตั้งแต่อดีตจนมีการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ

ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงกับแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาศักยภาพของประเทศด้านความมั่นคง

การกำหนดแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาศักยภาพของประเทศด้านความมั่นคง จะต้องคำนึงถึงเหตุการณ์ที่ปรากฏในสังคมโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี พ.ศ. 2566-2567 แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง ที่มีความเป็นพลวัต (Dynamic) ทั้งยังมีอัตราเร่ง (Acceleration) ที่เพิ่มสูงขึ้น และยังคงสูงขึ้นไปอีกไม่มีที่สิ้นสุด โดยมีสาเหตุจากปัจจัยหลักในเชิงยุทธศาสตร์ ได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม เป็นต้น จึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อทำความเข้าใจปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์เหล่านี้ เพื่อสำรวจและวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการตามวงจร 4 ขั้นตอนของตัวแบบการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Management Models) (Wheelen, Hanger, Hoffman, & Bamford, 2015) ที่กำหนดให้มีการสำรวจสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ก่อนที่จะไปจัดทำยุทธศาสตร์หรือแผนที่เกี่ยวข้องตามลำดับต่อไป ที่สำคัญคือตัวแบบดังกล่าวมุ่งเน้นการนำผลจากขั้นตอนที่ 2 ถึง 4 ได้แก่ การออกแบบยุทธศาสตร์ การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ และการประเมินผลและควบคุม นำมาย้อนกลับ (Feedback) เข้าสู่ขั้นตอนของการสำรวจสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นขั้นแรกอยู่เสมอ แสดงให้เห็นว่าพลวัตของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมมีความสำคัญอย่าง

ยิ่งยวด จึงจำเป็นต้องติดตามและประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเหล่านี้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงที่นำไปสู่ภัยคุกคามแบบแบบพลิกผัน

แนวคิดพัฒนาการด้านการคิดเชิงนวัตกรรม (Innovative Thinking) เป็นการหาสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีกว่าเดิม (Think to Better) หรือสิ่งใหม่ที่ตอบสนองความต้องการได้ดีกว่าเดิม และเป็นความคิดที่ยังไม่มีใครคิดมาก่อน และแนวคิดแบบพลิกผัน (Disruptive Thinking) ที่เน้นการคิดที่มีความแตกต่าง การคิดแบบท้าทาย การคิดต่างจากสิ่งที่มีอยู่ จะนำไปสู่นวัตกรรมแบบพลิกผัน (Disruptive innovation) ที่เป็นนวัตกรรมที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสามารถนำไปใช้ได้กับองค์กรทุกระดับ นำมาพัฒนาต่อยอดไปสู่การปรับเปลี่ยนรูปแบบ ให้ความก้าวหน้ามากขึ้น ในทางกลับกันมุมมองด้านความมั่นคง จำเป็นต้องมีการประเมินภัยคุกคามที่เกิดขึ้นจากพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของนวัตกรรมเหล่านี้นควบคู่กันไป

ภัยคุกคามแบบแบบพลิกผัน (Disruptive Threats) หรือภัยคุกคามที่ตามมาจากการพัฒนาการต่าง ๆ ถูกกล่าวถึงโดย Ryan Henry รองปลัดกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ได้ให้นิยามว่า เป็นภัยที่คุกคามที่สามารถทำลายพลังอำนาจทางทหาร เป็นความเสี่ยงที่กระทบต่อพลังอำนาจของชาติของสหรัฐฯ ในภาพรวม โดยได้ระบุไว้ในยุทธศาสตร์กระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ซึ่งจัดหมวดหมู่ของภัยคุกคามเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ภัยคุกคามแบบดั้งเดิม (Traditional) ซึ่งเกิดจากการใช้กำลังทหารต่อสู้กัน 2) ภัยคุกคามนอกแบบ (Irregular) ที่เกิดจากตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ เช่น การก่อการร้าย สงครามกลางเมือง 3) มหันตภัย (Catastrophic) เช่น การใช้อาวุธทำลายล้างสูง และ 4) ภัยคุกคามแบบพลิกผัน (Disruptive) Henry ยังระบุอีกด้วยว่า การจัดการความมั่นคงของสหรัฐฯ มีรากฐานมาจากยุคอุตสาหกรรมมากเกินไป ซึ่งภัยคุกคามแบบพลิกผันจะมีพื้นฐานมาจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประเมินภัยคุกคาม จำเป็นต้องสำรวจสภาพแวดล้อม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างละเอียด เพื่อพยากรณ์ภัยคุกคามแบบพลิกผันที่จะเกิดขึ้นได้อีก (Henry, 2006) นอกจากนั้น

ในยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติสหรัฐฯ ปี ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) ได้กล่าวถึงภัยคุกคามแบบพลิกผันว่ารวมถึงภัยคุกคามในรูปแบบเทคโนโลยีชีวภาพ ปฏิบัติการทางไซเบอร์ และอวกาศ หรืออาวุธควบคุมพลังงาน ซึ่งเน้นความท้าทายที่ไม่คาดคิด ซึ่งยากต่อการวางแผนในการรับมือ

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทั้งภายในประเทศ ภูมิภาค และทั่วทั้งโลก ในระหว่างปี พ.ศ. 2566-2567 ที่ผ่านมา ประกอบกับ พลวัตของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงในอดีตที่หลาย ๆ เหตุการณ์เกิดขึ้นแบบไม่สามารถคาดเดาได้ หรือไม่มีใครคาดคิดมาก่อน นำมาสู่การให้นิยาม ภัยคุกคามแบบพลิกผัน ซึ่งสอดคล้องกับที่หลาย ๆ เหตุการณ์ที่ได้กล่าวไปข้างต้น ไม่ได้ถูกกำหนดไว้ในฉากทัศน์ (Scenario) ด้านความมั่นคงที่ระบุไว้เมื่อปี พ.ศ. 2566 หรือก่อนหน้านั้น

จากแนวคิดและทฤษฎีของกระบวนการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Management) ที่จะทำให้การ

บริหารงานขององค์กรบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานในรอบวัน อธิบายว่ามีความจำเป็นต้องติดตามความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ และวิเคราะห์สถานการณ์เป็นประจำ ทั้งในรอบวัน รอบเดือน รอบปี ให้เหมาะสมกับพลวัตการเปลี่ยนของสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น (Alkhafaji, 2003) จึงกล่าวได้ว่า หน่วยงานภาครัฐด้านความมั่นคงมีความจำเป็นที่จะต้องนำผลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงตามแนวคิด ภัยคุกคามแบบพลิกผัน มาเพิ่มเป็นองค์ประกอบในการกำหนดแผนปฏิบัติราชการรอบ 1 ปี เพื่อให้มีมาตรการที่เหมาะสมที่สุด ในการรองรับภัยคุกคามที่ไม่คาดคิดนี้ในทุก ๆ ปี เพื่อให้แผนปฏิบัติราชการที่เกี่ยวข้อง มีความทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งมีความอ่อนตัวสอดคล้องกับสถานการณ์เฉพาะหน้าที่มีความอันตราย และเพื่อนำไปสู่รายละเอียดของแผนการใช้งบประมาณแผ่นดิน เป็นการใช้งบประมาณแผ่นดินได้อย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ

บทสรุป

สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน และจะมีอัตราเร่งเพิ่มขึ้นอีกในอนาคตอันใกล้ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2566-2567 ทั้งการเกิดสงครามในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ความขัดแย้งภายในเมียนมาซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านของไทย สถานการณ์ทางเศรษฐกิจโลกที่ขาดเสถียรภาพ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมที่เกิดจากแนวคิด เชิงนวัตกรรมและแนวคิดแบบพลิกผัน เป็นสาเหตุให้ภัยคุกคามด้านความมั่นคงเปลี่ยนแปลงรูปแบบเป็น ภัยคุกคามแบบพลิกผันซึ่งพยากรณ์ได้ยากขึ้นกว่าในอดีต

ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคงของไทยในปัจจุบัน มีการวางยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมประเด็นยุทธศาสตร์ด้านอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน ภายใต้แนวคิดการจัดการความมั่นคงแบบองค์รวม ซึ่งในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง กล่าวได้ว่าเป็นไปตามวงจรรอบการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่นำผลการวิเคราะห์มาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำยุทธศาสตร์และแผนในทุกระดับ ซึ่งแผนปฏิบัติการ

ด้านการพัฒนาศักยภาพของประเทศด้านความมั่นคง ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงกลาโหม ได้กำหนดช่วงเวลาในการจัดทำทุก ๆ 5 ปี ทำให้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในการจัดทำแผนปฏิบัติการ ไม่ทันสมัยต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ส่วนอื่น ๆ ของแผนปฏิบัติการไม่สอดคล้องและไม่ทันสมัย

การทบทวนสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงเพื่อการวิเคราะห์และประเมินภัยคุกคามที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการกิจการป้องกันประเทศในความรับผิดชอบของกระทรวงกลาโหมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง บทความฉบับนี้เสนอให้เพิ่มความถี่ในการทบทวนและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงเป็นทุก ๆ 1 ปี เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่ทันสมัยนำไปใช้ในกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติราชการของกระทรวงกลาโหมประจำปีนั้น ๆ รวมไปถึงการปรับปรุงแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาศักยภาพของประเทศด้านความมั่นคง เพื่อให้แผนปฏิบัติการดังกล่าวมีความทันสมัย ทันต่อสถานการณ์ และให้การใช้งบประมาณแผ่นดินเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

- ภูมิรัตน์ ทักษาดิพงษ์. (2565). *การบริหารจัดการความมั่นคงแห่งชาติ เล่มที่ 1- 2*. กรุงเทพฯ: บริษัท เพจเมคเกอร์ จำกัด.
- Aguilar, F. J. (1967). *Scanning the Business Environment*. New York: MacMilan Co.
- Alagappa, M. (2003). *Asian Security Order: Instrumental and Normative Features*. California: Stanford University Press.
- Alkhafaj, A. F. (2003). *Strategic Management Formulation, Implementation, and Control in a Dynamic Environment*. New York: Haworth Press.
- Burgess, J. P. (2010). *The Routledge Handbook of New Security Studies*. New York: Routledge.
- Henry, R. (2006). *Transforming The U.S. Global Defense Posture*. Rhode Island: Naval War College Press.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little Brown.
- United Nations Development Programme. (1994). *Human Development Report 1994*. New York: Oxford University Press.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Boston: Addison-Wesley.
- Wheelen T. L., Hunger J. D., Hoffman A. N., & Bamford C. E. (2015). *Strategic Management and Business Policy* (14th ed.). New Jersey: Prentice Hall.